

INSTRUCTIE VOOR GETUIGEN IN EEN STRAFZAAK

U wordt binnenkort mogelijk als getuige gehoord.

Deze notitie:

- beschrijft uw rechten en plichten;
- informeert u over wat u kunt verwachten;
- informeert u hoe u zich bij de beantwoording van de gestelde vragen het beste kunt opstellen.

1. Rechten en plichten

Getuigen worden ruwweg door twee soorten functionarissen gehoord. De eerste soort zijn **opsporingsambtenaren**. Dit zijn bijvoorbeeld ambtenaren van de (gewone) politie en ambtenaren van bijzondere opsporingsdiensten als de FIOD/ECD, de SIOD of de AID. De tweede soort functionarissen zijn **rechters**. Bij ondervragingen door rechters kan dan nog het onderscheid gemaakt worden tussen een ondervraging als getuige in het kabinet van de Rechter-commissaris (de onderzoeksrechter) of een optreden ten overstaan van een rechtbank of een gerechtshof op een openbare terechtzitting. Voor elk van deze situaties gelden andere verplichtingen.

De meeste mensen denken dat als hen door de **politie** of door andere opsporingsambtenaren vragen worden gesteld, zij **verplicht** zijn op die vragen antwoord te geven. **Dat is echter niet het geval** – ook al proberen opsporingsambtenaren dit misverstand maar al te graag in stand te houden. De wet geeft aan opsporingsambtenaren **geen enkele bevoegdheid** waar het getuigen betreft – anders dan het enkel vragen naar de naam. De wet bevat voor burgers ook **geen verplichtingen** die betrekking hebben op het beantwoorden van vragen van opsporingsambtenaren.

Als u door de politie of een andere opsporingsambtenaar als getuige wordt gehoord, dan heeft de opsporingsambtenaar kortom geen bijzondere wettelijke bevoegdheid tegenover u. Evenmin heeft u een bijzondere wettelijke verplichting in uw contact met de opsporingsambtenaar.

Praktisch gesproken betekent dit dat het u vrij staat om te *weigeren* met een opsporingsambtenaar te spreken, dat u *niet verplicht bent* om aan een uitnodiging van een opsporingsambtenaar gevolg te geven, en dat u ook *niet verplicht* bent om een antwoord te geven op vragen die door een opsporingsambtenaar aan u worden gesteld. Tijdens een verhoor door een opsporingsambtenaar kunt u te allen tijden *opstaan en weglopen*.

De wet kent wél bevoegdheden en verplichtingen voor de situatie waarin een getuige door of ten overstaan van een **rechter** wordt gehoord. Een getuige is namelijk **verplicht te verschijnen** op een oproeping die afkomstig is van een rechter. Daarenboven heeft een rechter de wettelijke bevoegdheid om een getuige te **gijzelen** (gevangen te zetten) als de getuige weigert te antwoorden op een aan hem gestelde vraag.

Een verschil tussen een verhoor bij de **rechter-commissaris** en een verhoor door een rechtbank of een Hof op een **openbare terechtzitting** is tenslotte nog dat de getuige op een terechtzitting altijd **onder ede** wordt gehoord. Bij de rechter-commissaris wordt de getuige in beginsel niet beëdigd, maar alleen aangemaand om de waarheid en de gehele waarheid te spreken.

2. 'Feiten en omstandigheden – zelf waargenomen of ondervonden'

Volgens de wet is een getuigenverklaring alleen bruikbaar in het strafproces, als die verklaring betrekking heeft op **feiten of omstandigheden** die de getuige **zelf waargenomen of ondervonden** heeft. Meningen van een getuige zijn géén feiten of omstandigheden. *Oordelen of conclusies* van een getuige zijn dat evenmin. Ook *reconstructies* ('Het moet wel zo gegaan zijn dat...') zijn geen feiten of omstandigheden maar kunnen het beste omschreven worden als een mengeling van aannames en conclusies.

De feiten moeten **door de getuige zélf waargenomen of ondervonden** zijn. Als *iemand anders* iets aan u heeft verteld, dan heeft u alleen zélf waargenomen of ondervonden **dát** die ander iets heeft verteld, en **wát** die ander heeft verteld. In dit soort gevallen is het dan ook van belang dat u de *inhoud* van de mededeling van de ander niet voor eigen rekening neemt, maar altijd duidelijk maakt dat u de kennis alleen maar *uit de tweede hand* hebt verkregen.

Als u als getuige wordt gehoord, dan hebben de vragen veelal betrekking op gebeurtenissen die enkele of soms vele jaren **in het verleden** liggen. Het is dan volstrekt normaal dat niet alle gebeurtenissen, feiten of details uit het geheugen kunnen worden opgeroepen. De ene mens heeft daarbij een beter geheugen dan de andere. Dan kan het voorkomen dat u zich de gebeurtenissen niet herinnert. In dat geval is het enige dat u zélf waarneemt of ondervindt, dat u het zich **niet herinnert**.

Zodra u probeert de gebeurtenissen te **reconstrueren**, om het gat in uw geheugen op te vullen, dan verklaart u niet meer over dat gene wat u zélf waargenomen of ondervonden heeft. Daarenboven bestaat het levensgrote gevaar dat u de gebeurtenissen onjuist reconstrueert, met alle eventueel nadelige gevolgen van dien.

3. Kwaliteit van de vraagstelling

Opsporingsambtenaren bereiden de verhoren voor. Die voorbereiding mondt uit in een **verhoorplan**. Dat is een lijst met vragen, in een tactische volgorde, met per vraag eventueel een verwijzing naar een document dat men u wil tonen of een stukje verklaring van een ander persoon waar men uw reactie op wil horen. Uw verhoor bestaat voor de opsporingsambtenaren uit het afwerken van dat verhoorplan, en het noteren van uw antwoorden. Voor u bestaat het verhoor uit het aanhoren van de **vragen** van de ambtenaren (of de rechter) en het formuleren van **antwoorden**.

Voordat u kunt beginnen een antwoord te geven op een vraag, moet u zeker weten dat u de **vraag**

begrijpt. Als de vraag onduidelijk is, aarzel dan niet om verduidelijking of opheldering te vragen.

Rechters zijn in het algemeen goed doordrongen van de (hierboven al besproken) grenzen die de wet aan een bruikbare getuigenverklaring stelt. Opsporingsambtenaren zoals ambtenaren van de politie of de FIOD/ECD, houden deze grenzen in het algemeen veel minder scherp in het oog. Het komt dan ook veelvuldig voor dat opsporingsambtenaren een getuige naar een **mening**, een **opvatting** of een **oordeel** vragen ('Als u dit nu zo op een rijtje ziet, vindt u dan ook niet dat...'). Bedenk bij dit soort vragen allereerst dat uw *mening* voor de strafrechter niet bruikbaar is. Daarbij, als u gevraagd wordt te reageren op de door de opsporingsambtenaren geselecteerde documenten of informatie, dient u zich te realiseren dat u er niet zeker van kunt zijn dat er nog heel andere documenten rondzwerven, of heel andere informatie rondwerft, die de informatie van de opsporingsambtenaren misschien in een heel ander daglicht plaatsen. Het is dan ook in het algemeen onnodig en onverstandig om inhoudelijk te reageren op vragen naar uw mening of oordeel.

Ook op een ander punt gebeurt het regelmatig dat opsporingsambtenaren voorbij de grenzen van het mogelijke vragen. Zo wordt een getuige door opsporingsambtenaren regelmatig verzocht gebeurtenissen te **reconstrueren** ('Is het niet waarschijnlijk dat...', 'Het moet toch wel zo gegaan zijn dat...'). Bedenk bij dit soort vragen dat u, als u zich de loop van de gebeurtenissen niet kunt herinneren, ook niet kunt uitsluiten dat bepaalde gebeurtenissen zich anders hebben afgespeeld dan op grond van de door de opsporingsambtenaren verstrekte informatie op het eerste gezicht aannemelijk lijkt. Als u het niet weet, moet u niet speculeren.

Een laatste type vraag die tot misverstanden aanleiding kan geven, is de vraag van opsporingsambtenaren om te reageren op **verklaringen van andere betrokkenen** (getuigen of verdachten). Door de opsporingsambtenaren wordt u in die gevallen voorgehouden wat iemand anders heeft verklaard. Het eerste dat u moet verlangen is dat u de betreffende passage uit de voorgehouden verklaring te *lezen* krijgt. U moet niet volstaan met de enkele mondelinge weergave van de bewuste passage, omdat u niet weet in welke context dat onderdeel van die verklaring tot stand is gekomen. U kunt al helemaal geen genoegen nemen met een mondelinge *samenvatting* door de opsporingsambtenaar van de strekking van de verklaring, nu u geen enkele garantie heeft dat de opsporingsambtenaar die andere verklaring correct en volledig samenvat. U dient kortom te vragen naar de schriftelijke verklaring waarover de opsporingsambtenaren u een vraag willen stellen.

Krijgt u die niet of niet te zien, dan is het onverstandig op de gestelde vraag te antwoorden.

Indien u wordt verzocht te reageren op een passage uit een verklaring van een ander, maak dan scherp onderscheid tussen de **feitelijke** onderdelen uit de verklaring van die ander (bijvoorbeeld 'het gebeurde op 1 juni', 'Jan was aanwezig bij die bespreking') en de **niet feitelijke** onderdelen uit die verklaring (bijvoorbeeld 'ik vind die gang van zaken vreemd', 'Jan moet hebben geweten van deze overeenkomst'). Als u al reageert op verklaringen van anderen, reageer dan uitsluitend op de *feitelijke* onderdelen uit die verklaring, en antwoord uitdrukkelijk dat u niet reageert op de overige onderdelen van de verklaring.

4. Samenvatting wijze van beantwoorden

Puntsgewijs de belangrijkste aanbevelingen:

- Zorg dat u de vraag begrijpt – vraag anders verduidelijking van de vraag.
- Beperk u tot de feiten.
- Geen meningen of conclusies.
- Als u zich iets niet herinnert, dan is dat uw antwoord.
- Ga geen gaten invullen, ga niet reconstrueren.
- Reageer niet op verklaringen die u niet zelf heeft kunnen lezen.
- Beperk u bij reacties op verklaring van anderen tot de feitelijke onderdelen daarvan – laat opvattingen, meningen en reconstructies van anderen uitdrukkelijk voor hun rekening.

En dan nog drie vanzelfsprekende uitgangspunten – die overigens maar al te vaak worden genegeerd:

- Beantwoord de *vraag* die gesteld is – weid niet uit.
- Beantwoord *geen* vragen die *niet* gesteld zijn.
- Antwoord *zo kort mogelijk*.

5. Nauwkeurige plaatsing in de tijd

Afzonderlijke aandacht verdient het aspect **tijd**, omdat juist op dit punt door onvoorzichtigheid gemakkelijk de grootste misverstanden kunnen ontstaan.

In het Watergate-schandaal was de centrale vraag: 'What did the President know and when did he know it?' In de kern zijn dit de twee vragen die in elke strafzaak centraal staan.

Het is dan ook van het grootste belang dat u eventuele kennis of wetenschap **nauwkeurig in de tijd plaatst**. Het kan immers zijn dat u *inmiddels*, ten tijde van het verhoor, over veel meer wetenschap beschikt dan op het tijdstip of de periode waarover u wordt bevraagd. Vaak maken opsporingsambtenaren (soms ook rechters) in hun vraagstelling geen onderscheid tussen kennis en wetenschap die u *nu* heeft en kennis en wetenschap die u *toen* had.

Het is dan aan u om heel precies te bewaken dat duidelijk wordt en nauwkeurig vast komt te liggen, welke kennis en wetenschap u op welk moment in het verleden had, en welke kennis en wetenschap u sindsdien – tot in het heden – heeft verworven.

6. Verslaglegging

Het verhoor bij opsporingsambtenaren mondt uit in een **proces-verbaal van verhoor**. Het verhoor bij de Rechter-commissaris wordt eveneens neergelegd in een proces-verbaal, dat u vóór ondertekening te lezen krijgt. Voor het proces-verbaal van uw verhoor bij de Rechter-commissaris geldt dan ook hetzelfde als voor het proces-verbaal van verhoor dat door een opsporingsambtenaar wordt opgesteld.

Aan het eind van het verhoor wordt u verzocht het concept proces-verbaal **door te lezen**, eventueel te *corrigeren* en vervolgens het definitieve proces-verbaal te *ondertekenen*. Neem de tijd het concept verbaal nauwkeurig door te lezen. Het is immers het enige tastbare product van het verhoor. **Onderteken** alleen als u het tot in alle details geheel eens bent met de inhoud van het stuk. Een eenmaal gezette handtekening kan nooit meer ongedaan worden gemaakt.

Bij het doorlezen van het concept zijn drie aspecten met name van belang:

1. Is het proces-verbaal **juist**? Vaak zijn de schriftelijke antwoorden in het concept niet meer dan een samenvatting van uw mondelinge antwoorden. Ga nauwkeurig na of deze samenvatting een juiste weergave bevat van de essentie van uw mondelinge antwoorden.
2. Is het proces-verbaal **volledig**? Ga nauwkeurig na of in de schriftelijke samenvatting van uw antwoorden geen wezenlijke onderdelen van uw antwoorden zijn weggelaten.
3. Geeft het proces-verbaal **aanleiding tot misverstanden**? Bezie of uw antwoorden (ook als ze juist en volledig zijn samengevat) niet tot misverstanden aanleiding kunnen geven. Als dat het geval is, aarzel dan niet om informatie toe te (laten) voegen om het potentiële misverstand te vermijden.

Onderteken het proces-verbaal alleen als u *geheel tevreden* bent. Worden bepaalde door u verzochte correcties of wijzigingen niet aangebracht, aarzel dan niet die correcties of wijzigingen zélf in de kantlijn van het proces-verbaal te schrijven voor dat u ondertekent. Zo voorkomt u in elk geval gedoe achteraf.

Bedenk overigens dat het **niet ondertekenen** van een proces-verbaal geen enkele zin heeft: de opsporingsambtenaren onderteken het verbaal, en verklaren daarmee dat zij u hebben horen zeggen hetgeen schriftelijk is vastgelegd. Het enkele niet ondertekenen verandert dus niets aan de inhoud

van het proces-verbaal. Daarvoor is het nodig dat u de door u verlangde wijzigingen doorgevoerd krijgt, of ze zelf in de tekst aanbrengt.

7. Samenvatting

- Zorg dat u de vraag begrijpt.
- Beantwoord de vraag die gesteld is – weid niet uit.
- Beantwoord geen vragen die niet gesteld zijn.
- Antwoord zo kort mogelijk.
- Beperk u tot de feiten.
- Geen meningen of conclusies.
- Als u zich iets niet herinnert, dan is dat uw antwoord.
- Ga geen gaten invullen, ga niet reconstrueren.
- Reageer niet op verklaringen die u niet zelf heeft kunnen lezen.
- Beperk u bij reacties op verklaring van anderen tot de feitelijke onderdelen daarvan – laat opvattingen, meningen en reconstructies van anderen uitdrukkelijk voor hun rekening.
- Controleer het proces-verbaal op juistheid.
- Controleer het proces-verbaal op volledigheid.
- Controleer het proces-verbaal op mogelijke misverstanden.

Contact

Dr. Mr. D.V.A. Brouwer
T +31 (0)30 2121 740
F +31 (0)30 2121 192
M +31 (0)6 526 43 924

CMS Derks Star Busmann is a leading commercial law firm in the Netherlands with 220 attorneys at law, civil law notaries and tax advisers. It offers legal and tax services from offices in Amsterdam, Arnhem, Utrecht and Brussels, to a wide range of companies, public sector bodies and organisations. Visit www.cms-dsb.com for more information.

CMS Legal Services EEIG is a European Economic Interest Grouping that coordinates an organisation of independent member firms. CMS Legal Services EEIG provides no client services. Such services are solely provided by the member firms in their respective jurisdictions. In certain circumstances, CMS is used as a brand or business name of some or all of the member firms. CMS Legal Services EEIG and its member firms are legally distinct and separate entities. They do not have, and nothing contained herein shall be construed to place these entities in, the relationship of parents, subsidiaries, agents, partners or joint ventures. No member firm has any authority (actual, apparent, implied or otherwise) to bind CMS Legal Services EEIG or any other member firm in any manner whatsoever.

CMS member firms are: CMS Adonnino Ascoli & Cavasola Scamoni (Italy); CMS Albiñana & Suárez de Lezo, S.L.P. (Spain); CMS Bureau Francis Lefebvre (France); CMS Cameron McKenna LLP (UK); CMS DeBacker (Belgium); CMS Derks Star Busmann (The Netherlands); CMS von Erlach Henrici Ltd. (Switzerland); CMS Hasche Sigle (Germany) and CMS Reich-Rohrwig Hainz Rechtsanwälte GmbH (Austria).

CMS offices and associated offices: Amsterdam, Berlin, Brussels, London, Madrid, Paris, Rome, Vienna, Zurich, Aberdeen, Algiers, Antwerp, Arnhem, Beijing, Belgrade, Bratislava, Bristol, Bucharest, Budapest, Buenos Aires, Casablanca, Cologne, Dresden, Duesseldorf, Edinburgh, Frankfurt, Hamburg, Kyiv, Leipzig, Ljubljana, Lyon, Marbella, Milan, Montevideo, Moscow, Munich, Prague, São Paulo, Sarajevo, Seville, Shanghai, Sofia, Strasbourg, Stuttgart, Utrecht, Warsaw and Zagreb.

The members of CMS are in association with The Levant Lawyers (TLL) with offices in Abu Dhabi, Beirut, Dubai and Kuwait City.